

Kirik ja kutseharidus: Intervjuu Reeli Liivikuga

REELI LIIVIK on Tallinna Ülikooli kutseõppedidaktika nooremlektor ja Tallinna Polütehnikumi õpetaja.

Kuidas on seotud kirik ja kutseharidus?

Vaadates pedagoogika kui hariduse ja kasvatusena tegeleva teadusvaldkonna arengut ajaloolises perspektiivis, siis teame, et pedagoogiliste probleemide üle arutletigi algselt filosoofilises ja teoloogilises kontekstis. Keskajal lõimiti hariduse ja kasvatusena küsimusi kristliku religiooni põhimõtete ja kuigi religiooni roll nendes küsimustes aja jooksul vähenes, siis jättis see jälje erinevate pedagoogilistele ideedele. Kutsepedagoogika, mis pedagoogika aladistsipliinina keskendub kutseharidusele ja kutsekasvatusele, on saanud sisendi 18. sajandi šveitsi pedagoogilt J.H. Pestalozzilt, kes kombineeris haridust, moraalselt ja religioosset kasvatust praktilise tööga ning väärtustas kõlbluskasvatuse kõrval töökasvatust ja tööharjumuste kujundamist. Nendest ideedest mõjutatuna pani 20. saj I poolel saksa pedagoog G. Kerschensteiner aluse töökoolipedagoogikale kui ühele alternatiivpedagoogilisele suunale ning kutsehariduse ja kutsekoolide võrgu arendamisele Saksamaal. Kerschensteineri idee kohaselt oli kodaniku- ja kutsekasvatuse ning tööorientatsiooni roll kõlbliste ja kasutoovate riigikodanike kujundamine. Kasvatuse lähtekohaks oli töö ja elukutse kui kutsumus ning isiksuse arendamine läbi tema kutsumuse. Tööl oli algselt ühiskonnas religioosne tähendus, kuna inimene oli osa jumalikust süsteemist ja töö oli jumala poolt seatud inimese loomulik õigus ja kohustus, mida tuligi teha missioonitunde ja kutsumusega, et rahuldada inimese vaimseid vajadusi. Hiljem lisandus tööle ühiskondlik tähendus, milleks oli ühiskonna teenimine, et rahuldada inimeste sotsiaalseid vajadusi. Tänapäeval on tööl sageli personaliseeritud tähendus, kuna töö kaudu rahuldab inimene oma materiaalseid vajadusi ning see ei ole alati seotud kutsumuse vaid elatise teenimist võimaldava ametiga. Ametit kui elukutset võib pidada aga ühiskonnas toimiva tööjaotuse väljenduseks ja tulemuseks. Kutsepedagoogikas on tänaseni kesksel kohal töö ja elukutse olemuse, tähenduse ning nende muutumise mõtestamine. Kutseharidust on aga määratletud kui teatud erialal töötamiseks, kutse saamiseks, ametikohale kandideerimiseks või selle säilitamiseks vajalike teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisharjumuste süsteemi, mis loob eeldused tulemusrikkaks professionaalseks tegevuseks. Kutseharidus hõlmab lisaks erialateadmistele ja -oskustele ka eriala eetilisi ja moraalseid norme ning kutsehariduse ja -kasvatuse väärtusfilosoofilise kontseptsiooni moodustavad nii heaks spetsialistiks kui ka heaks inimeseks ja heaks kodanikuks saamine.

Tavakeeles me räägime õpetajakutsest ja arstikutsest, aga neid seostatakse kõrgharidusega. Mis on siis kutseharidus?

Üldiselt on nii kõrg- kui kutseharidusel sarnane roll – inimese ettevalmistamine tööturul toimetulekuks, kuid elukutsetest rääkides võib eristada nn akadeemilisi elukutseid ja mitte-akadeemilisi elukutseid. Hariduse liigitusest ja tasemetest lähtudes võime seega öelda, et kõrgharidus pole midagi muud kui III taseme kutseharidus. Euroopas kehtiva 8-tasemelise kvalifikatsiooniraamistiku järgi on kutseid võimalik omandada 2.-8. tasemeni, sh 2.-5. tasemel kutsehariduse kvalifikatsiooniga ning 6.-8. tasemel kõrghariduse kvalifikatsiooniga.

Kutsehariduse kvalifikatsioonid on seotud ametirühmadega nagu lihttöölised ja abitöölised, seadme- ja masinaoperaatorid, oskustöötajad ja käsitöölised, aga ka oskustöötajad-meistrid, tehnikud, teenindus ja müügitöötajad, ametnikud või esmatasandi juhid. Erinevatele kutsehariduse tasemetele õppima asumiseks on ka erinevad nõuded eelnevale haridusele ning omandatakse erineva ulatusega teadmised, oskused ja vastutus. Kõrghariduse kvalifikatsioonid on aga seotud ametirühmadega nagu spetsialistid, keskastme juhid, juhid, tippspetsialistid, tippjuhid, mille hulka kuuluvad nii õpetajad, arstid, juristid kui muude akadeemilisemate erialade esindajad. Kutsekvalifikatsioonisüsteemis on võimalik omandada mitmeid erialasid, mis keskenduvad ühiskonna teenimisele, nt hooldustöötaja 3. ja 4. taseme kutse, hingehoidja kutse 6. ja 7. tasemel või kaplani kutse 6. ja 7. tasemel. Seega on ka kirikuga seotud elukutsed võrdselt kõigi muude kutsealadega osa kutsekvalifikatsioonisüsteemist.

Keskaja käsitöölise astmed olid õpipoiss, sell ja meister. Keskajal pidid käsitöölised, kes soovisid meistriks saada tegema šedöövri. Kuidas on tänapäeval, kas kutsekooli lõpetaja peab tegema ka meistritöö valmis?

Kutseõppeasutuse lõpetajad sooritavad õpingute lõpus kutseeksami, kus tõendavad kutsekompetentside saavutatust nii teoreetilises kui praktilises osas. Sooritatav praktiline töö ei ole aga õppija enda valitav meistritöö vaid eksamikomisjoni poolt määratud erialane töö või töötegevus, mille kaudu õpilane peab demonstreerima kutsekompetentside saavutatust, nt valmisolek lõigata konkreetset soengut, valmistada konkreetset toitu, ehitada mööblit, laduda müüri vms. Sarnaselt kutsehariduse lõpetajatele toimub tänapäeval kutseeksami sooritamine ka akadeemilistel erialadel, näiteks sooritavad kutseeksamit ülikooli lõpetavad üldhariduse õpetajad ja kutseõpetajad, tõendades nii teoreetiliste õpingute kui ka praktikategevuste kaudu kutsestandardinõuetele vastavust.

Kas kutsekooli õpetaja peab teadma midagi rohkem õpetamisest, kui gümnaasiumi õpetaja või ülikooli õppejõud õpetamisest, kui me eriala teadmised ja oskused välja jätame?

Kutseõpetaja kompetentsid on kirjeldatud eraldi kutsestandardis ja sellest lähtudes võib esile tuua kutseõpetaja kompetentside erisusena nt kutsevõistluste korraldamist, kutseõppe maine kujundamist, praktikakorraldamist ning täienduskoolituse kavandamist ja läbiviimist. Kuna kutseõpetajad valmistavad õppijaid ette osalemiseks ettevõtluses kas siis palgatöötaja või ettevõtjana, siis kindlasti on oluline mõista majanduse ja ettevõtluse seoseid kutseharidusega. Samuti võib tuua esile erisusena väljundipõhise kutseõppe põhimõtete rakendamist õppeprotsessi planeerimisel ja läbiviimisel. Kuna kutsehariduses õppijatest on juba üle poolte täiskasvanud, siis peab kutseõpetaja kindlasti mõistma andragoogika põhimõtteid. Eelpoolnimetatuga üldharidusõpetajad oma töös pigem kokku ei puutu. Kuna ülikooli õppejõud aga sarnaselt kutseõpetajatele toetavad õppijate valmisoleku kujunemist erialaseks tööks, siis on nende pedagoogilised rollid ja pädevused pigem sarnasemad.

Kas inimene, kes on ülikooli lõpetanud, saab ka minna kutsekooli ja seal midagi sobivat õppida? Ja kas saab õppida nii 1-2 õppeainet või ka tervet eriala?

Tänapäeva elukestva õppe ajastul on kutsehariduse õpilaskond väga mitmekesine ja sageli suunduvad kutseharidusse ka kõrghariduse inimesed. Üle poolte kutseõppijatest on juba täiskasvanud õppijad, kes otsivad uusi karjääri võimalusi või huvitavaid väljakutseid ning osalevad erineva taseme kutseõppes. Juba 2016.aastal tõi riigikontrolli aruanne esile, et ~20% kutseõppesse suundunutest omasid kõrgharidust. Kutsehariduse õppekavad on moodulipõhised mitte ainekesksed, moodulid on õppekava terviklikud sisuühikud, mis toetavad komplekselt kutsekompetentside omandamist, seega ei saa kutsehariduses rääkida õppeainete omandamisest. Üldjuhul omandavad kutseõppesse suundunud kõrgharidusega isikud uue eriala, samas on neil võimalus üle kanda juba varem eelnevas haridusasutuses omandatud pädevusi. Kokkuvõttes pakub kutseharidus paindlikke õppimisvõimalusi nii statsionaarses, mittestatsionaarses kui töökohapõhises õppes ning on avatud erinevatele sihtrühmadele, olgu nendeks siis põhihariduseta hariduslike erivajadustega isikud, põhihariduse lõpetanud noorukid, keskhariduse lõpetanud noored täiskasvanud või kõrgharidusega isikud. Erineva haridusliku tausta, töö- ja õpikogemustega isikud võivad õppida ka ühes õpperühmas sõltumata kutseõppe taseme nõuetest, mis esitab kutseõpetajatele üsna suuri väljakutseid.

Milliseid erialasid saab näiteks kutsekoolis õppida? Millisele kutsehariduse erialale on raskem sisse saada ja millisele kutsehariduse erialale on kergem sisse saada?

Kutseõppeasutused pakuvad väga paljudel erinevatel erialadel ja kutseõppe tasemetel õppimisvõimalusi. Alustades kõige madalama taseme kutseõppes (2. taseme kutseõpe) võib näitena järgmiseid erialasid - abikokk, nooremaednik, puhastusteenindaja abiline, puidupingioperaator jne. 3. taseme kutseõppes on võimalik omandada abikelneri, ehitusplekksepa, hooldustöötaja, elektroonikaseadmete koostaja, hotelliteenindaja vm eriala. 4. taseme kutseõppes on võimalik omandada näiteks erialasid nagu automaaler, ehitusviimistlus, bürootöö, IT-süsteemide spetsialist, juuksur, koorijuht jne. 5. taseme kutseõppes võib aga omandada andmekaitse spetsialisti, giidi, fotograafi, jaotusvõrgu elektriku vm eriala. Kokkuvõttes võib aga öelda, et kõige enam on õppijaid tehnika, tootmise ja ehituse ning teeninduse valdkonna õppekavadel, kuigi konkurssi nendel erialadel ei saa pidada suureks, sest näiteks tehnika valdkonna erialad on keerulised ja nõuavad häid reaalteadmisi. Populaarsed on aga IKT valdkonna õppekavad, kuhu võib olla raskem sisse saada. Kindlasti sõltub aga olulisel määral konkurss ka sellest, kui paljudes kutseõppeasutustes mingil erialal on võimalik õppida.

Kui tihti pärast kutsekooli lõpetamist jätkab mõni õpilane ülikoolis?

Kuna kutseharidus on väga konkreetselt tööturule suunatud, siis ei ole otseselt kutsehariduse eesmärk õppijate ettevalmistamine ülikooli suundumiseks nagu üldkeskharidusel. Kutseõppijate uuringu tulemused on näidanud, et kutseõppesse suunduvad pigem praktilise suunitlusega õppijad, kes väärtustavad praktilist tegevust ja haridust enam kui akadeemilist haridust. Seetõttu suunduvad kutseõppeasutuse lõpetanud peale kooli lõpetamist tööturule ja õpinguid kõrghariduses jätkavad vähesed. Ülikoolis on aga kutseharidusega isikul võimalik õppida kas oma erialavaldkonnas kõrghariduse tasemel või suunduda näiteks kutseõpetaja õppekavadele, mis eeldavad kutsehariduse olemasolu. Viimane on hea võimalus kogemustega

erialaspetsialistidele, kes otsivad oma karjääris uusi väljakutseid ning soovivad oma varasemat haridus ja kogemust siduda pedagoogilise tegevusega.

Küsitles Heiki Haljasorg